

F. L. Iljičov a kol.: Fridriř Engels, Biografija
(Moskva, Izdateřstvo političeskoj literatury 1977, 610 s.)
Jenaer „Anti-Dühring Konferenz“

Poznání života a díla B. Engelse, spoluzakladatele marxismu, nejbliřšího přítele a spolubojovníka K. Marxe, je podle Leninova názoru nezbytné pro pochopení marxismu a pro jeho celistvý výklad. Jeden z prvních nástinů Engelseva života napsal nedlouho před svou smrtí Karel Marx. Po něm Lenin již v roce 1895 ve své stati Bedřich Engels zachytil základní životopisné údaje o Engelsovi a podal zhodnocení jeho díla. Navíc v celém Leninově díle najdeme řadu výroků, hodnocení a analýz různých stránek Engelsevy politické revoluční činnosti i jeho hlubokého teoretického díla. Z významných marxistů období II. internacionály to byl F. Mehring, který se zabýval životem a dílem B. Engelse ve své práci Dějiny německé sociální demokracie i v první marxistické biografii K. Marxe, kterou dokončil v roce 1918.

V úvodu recenzované nejrozsáhlejší publikace sovětských odborníků o Engelsově životě jsou uvedeni i další významní autoři, kteří přispěli svým podílem k vytváření tradice Engelsevy biografie. Zde autoři hodnotí kladný přínos dvoudílné práce pokrokově orientovaného německého historika G. Mayera z roku 1934. Dále uvádějí tradici sovětských autorů, kteří již po Říjnové revoluci sepsali ve dvacátých letech populárně zaměřené nástiny Engelseva života a díla. Z doby po druhé světové válce pak zaznamenávají sovětského autora M. V. Serebrjakova, který se zabýval především životem a dílem Engelseva raného období. Nejznámější a u nás přeložené jsou životopisy B. Engelse od sovětské autorky E. A. Stěpanovové (poslední rozšířené vydání u nás z roku 1981).

Významnou prací, která velmi podrobně

a s velkou erudicí analyzuje život a dílo K. Marxe a B. Engelse, je několikařlá práce francouzského badatele A. Cornu. Pěří historiků NDR vyšel životopis Engelsův v roce 1970 v NDR.

Engelseva biografie, která je dílem autorského kolektivu pod vedením L. F. Iljičova (celkem sedem autorů a mezi nimi i Stěpanovová), je zatím nejrozsáhlejším, nejúplnějším a nejvšestrannějším životopisem, který máme k dispozici. Práce je rozčleněna do patnácti kapitol. Analyzuje všestranně život a dílo B. Engelse jako spoluzakladatele marxismu a spolubojovníka K. Marxe a podává podrobný přehled o politické, organizační, teoretické i praktické činnosti Engelse v těch etapách, kdy oba žili, tvořili i bojovali i z té etapy, kdy již Engels po Marxově smrti jako vykonavatel Marxova odkazu působil sám.

Engelseva biografie je členěna historicky, chronologicky, velmi dovedně a přesvědčivě spojuje údaje z Engelseva života s jednotlivými etapami revolučního dělnického hnutí i významnými úsekysvětových dějin. Tato sjednocující linie je podstatná, protože jak Marxovo, tak i Engelsevo teoretické a vědecké dílo nevzniklo jako produkt akademických učenců, ale jako výsledek jejich ztotořnění s dělnickou třídou a jejím světodějným revolučním posláním, tedy jako teoretické dílo stranické, revoluční a angařované. Na druhé straně však jak Marx, tak i Engels mnohokrát zdůraznili, že vědecký socialismus, který formulovali, musí být jako věda pěstován a rozvíjen v souvislosti s kritickým přehodnocením, využitím a rozvinutím všeho nejlepšího, co bylo vytvořeno vynikajícími představiteli lidského myšlení a vědění

před vznikem marxismu. Těmto dvěma aspektům marxismu jako vědeckého i revolučního, třídního a stranického učení odpovídá i postup autorů Engelsovy biografie. Každá z patnácti kapitol je vždy koncipována tak, že líčí podstatné momenty Engelsova života v souvislosti s etapami vývoje dělnického hnutí i světových dějin a zároveň vždy podává teoretický rozbor všech Engelsových vědeckých prací příslušné etapy. Současně je recenzovaná práce také dokladem úrovně vědeckého bádání z oblasti dějin marxistického myšlení, současného stavu sovětské marxistické vědy o životě a díle Marxe a Engelse.

Čtenář, který přečte tento nejrozsáhlejší marxistický životopis Engelsův, proto získá nejen za tím nehlubší přehled o Engelsově životě a o jeho politickém a teoretickém díle, ale též znalosti o vysoké a zásadové úrovni sovětského bádání o jednom ze zakladatelů marxismu. Předností tohoto Engelsova životopisu je analýza všech základních a méně známých nebo doposud také do určité doby nedostupných, a tudíž i neznámých Engelsových spisů, rukopisů a dokumentů jeho vědecké, teoretické, publicistické a popularizační aktivity. Tato analýza je vždy spojována s řešením konkrétních historických úkolů dělnické třídy z hlediska jejich základních, celotřídních a internacionálních zájmů, protože Engels stejně jako Marx nikdy nechápal úkoly revolučního dělnického hnutí úzce, sektářsky nebo jednostranně.

Dějiny marxismu, které jsou dějinami praxe mezinárodního revolučního dělnického hnutí, nás učí, že dílo zakladatelů marxismu (to se týká ostatně i díla Leninova) je dalším vývojem nově aktualizováno a marxistická dialektická metoda, kterou tak mistrně používal B. Engels k vědeckým a politickým analýzám, je opětně konfrontována s novými teoretickými a praktickými úkoly. Byl to ostatně Engels, kdo zdůrazňoval nutnost znovu a znovu marxismus rozvíjet, aplikovat a používat ve všech oblastech vědeckého zájmu i politických úkolů. V souvislosti s novými možnými aplikacemi nebo nově vznikajícími aktuálními aspekty Engelsova díla autoři Engelsova životopisu velmi přesvěd-

čivě dovedou ukázat historický i současný význam všestranných Engelsových zájmů. To se týká jeho analýz o vztahu výroby, válek a způsobu vedení válek, o násilí ve válkách revolučních, národních i mezinárodních. Ve srovnání s dosavadními životopisy je Engels ukázán doposud nejpodrobněji jako vojenský teoretik proletářské strany, jako vynikající znalec rozsáhlé problematiky, která sahá od obecně teoretických otázek historického materialismu až po velmi aktuální a bezprostředně praktické problémy revolučního povstání jako umění. Aktuálně vyznívají ty části Engelsova životopisu, které zdůrazňují Engelsovy teoretické i politické schopnosti vidět i nové jevy a souvislosti týkající se stupně rovoje válečné techniky a jejího vlivu na otázky války a míru, ve společenském a třídním kontextu.

Velkou pozornost věnují autoři Engelsova životopisu nejen Engelsovu podílu na vzniku a vývoji marxistické teorie, ale také jeho nepostradatelnému podílu na přípravě, dopracování a vydání druhého a třetího dílu Marxova Kapitálu. Tyto údaje znovu potvrzují neoddělitelné sepětí Marxovy a Engelsovy činnosti, jednotu jejich základních názorů, koncepcí, metody i teorie a jsou velmi pádným argumentem proti časným a stále se vyskytujícím útokům buržoazní marxologie a buržoazních filozofů a sociologů na Engelse za jeho údajné odklony od Marxe nebo nežádoucí pozitivistické a scientistické korekce Marxova přý vysloveně filozoficky antropologického „marxismu“. Autoři Engelsova životopisu přinášejí dostatek důkazů o tom, jak Marx a Engels vypracovávali své názory společně a v názorové jednotě a jak Engels i po Marxově smrti byl nejdůležitějším strážcem i obhájcem jeho teoretického i politického odkazu.

A ještě jednu důležitou stránku recenzované práce je nutno zdůraznit — přesvědčivé průkazné vyličení Engelsových lidských vlastností, jeho velkorysosti, družnosti, obětavosti, pracovitosti, schopnosti všestranně žít jako bohatá a rozvinutá osobnost, která má daleko k nějakému odlidštěnému a vypreparovanému vzoru, který spíš odpuzuje, než aby přitahoval. Engels žil, pracoval a bojoval v souladu s výrokem

K. Marxe, který zdůraznil ve svém vyznání, že nic lidského mu není cizí.

Nejrozsáhlejší a nejhlubší životopis o spoluzakladateli marxismu napsaný sovětskými marxisty, je vynikající a cennou pomůckou pro každého, kdo se zabývá marxismem, jeho vznikem i dějinami, jeho hlavními představiteli. Je také důkazem velkého rozmachu a vysoké

úrovně sovětské společenské vědy, která se rozvíjí v zemi, jež jako první realizovala nesmrtelné učení marxismu, na jehož založení, rozvíjení a uplatnění se tak významnou měrou podílel B. Engels.

Věra Tauberová

Jenaer „Anti-Dühring“ Konferenz

Sborník příspěvků z konference o Engelsově práci Anti-Dühring v Jeně 9. a 10. června 1978. Wissenschaftliche Beiträge der Friedrich Schiller Universität Jena, Jena 1979, str. 315.

Jde o sborník dvaapadesátí příspěvků z konference o Engelsově práci Anti-Dühring, která se konala v červnu 1978 u příležitosti stého výročí vydání této Engelsovy práce na Univerzitě F. Schillera v Jeně. Převážná většina příspěvků pochází od představitelů vědy NDR, zastoupeny jsou však i příspěvky polské, maďarské a jeden z Bulharska. Předností recenzovaného sborníku je jeho současné zaměření. Nejde tedy o souhrn příspěvků, které zkoumají historické podmínky a předpoklady Engelsovy kritiky proslulého E. Dühringa, nýbrž o soubor nanejvýš cenných a aktuálních příspěvků, které vycházejí z Engelse. Engelsova práce Anti-Dühring je většinou autorů podnětem k řešení vysoce současných problémů, které mají převážně filozofický a sociologický ráz. Základní tematický okruh je určen především problematikou světového názoru, výchovy a vzdělávání, formování socialistického způsobu života a socialistické osobnosti. Zahrnuty jsou však i problémy historického vědomí, vztahu světového názoru a hodnocení, společenského pokroku, svobody a rovnosti, tvořivosti, kultury. Cenné a podnětné jsou i příspěvky, které se dotýkají jazykovědných a filologických zájmů B. Engelse jednak v souvislosti s úrovní jazykové problematiky Engelsovy doby, jednak z hle-

diska soudobých přístupů marxistické jazykovědy, filozofie a sociologie k jazyku.

Vzhledem k velkému počtu příspěvků nelze provést konkrétní a podrobné hodnocení, jednotlivé příspěvky také kolísají rozsahem a liší se i hloubkou závěrů a analýzy. Chtěl bych proto zdůraznit jen některé pro závažnost jejich obsahu nebo přínos k řešení významných problémů, jež mají teoretický a politický význam. Jde především o příspěvek L. Elma o vztahu svobody a rovnosti s kritikou představitelů západoněmeckého neoliberalismu, kteří kladou jako nejvyšší hodnotu svobodu proti rovnosti. O aktuálnosti této problematiky svědčí již jen výmluvně vyjádření současného západoněmeckého spolkového kancléře H. Kohla, který kategoricky prohlásil, že ten, kdo usiluje o společnost svobody, se musí smířit se společenskou nerovností.

O jazykových až fenomenálních znalostech Engelse, o jeho filologických vědeckých zájmech bylo již mnohé řečeno. Přesto však příspěvky H. Endermanna a P. Suchslanda o jazyce a řeči, o Engelsově vztahu k historickosrovnávací jazykovědě německé, o ovládání řeči, jazykové kultuře a životním způsobu jsou nejen podnětné, ale i poučné.

Maďarský účastník konference J. Horváth ve